

Grzegorz Jasiński

Zakony rycerskie a narody Europy Wschodniej w XIII-XVI wieku

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 203-204

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grzegorz Jasiński

Zakony rycerskie a narody Europy Wschodniej w XIII—XVI wieku

Komisja Historyczna Polsko-Radziecka Polskiej Akademii Nauk i Akademii Nauk ZSRR wraz z Ośrodkiem Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego zorganizowały w dniach 25—29 czerwca 1990 r. konferencję naukową *Zakony rycerskie a narody Europy Wschodniej w XIII—XVI w.*. Obrady toczące się w gmachu Ośrodka Badań Naukowych otworzył jego dyrektor dr Stanisław Achremczyk, prezentując dotychczasową działalność polsko-radzieckiej komisji historycznej.

Jako pierwszy prelegent wystąpił członek korespondent AN ZSRR J. N. Szczapow (Moskwa) z referatem *Zachód w rosyjskiej myśli społecznej XII—XIV w.*, w którym zwrócił uwagę, iż już w średniowieczu pojęciu „zachód” przypisywano znaczenie podobne do dzisiejszego, nie tylko geograficznie ale i geopolitycznie i kulturalnie, zaś w procesie jednoczenia ziem ruskich Ruś utożsamiała się z tym pojęciem, akcentowanie odrębności przyszło w okresie późniejszym. Ks. doc. dr hab. Alojzy Szorc (Olsztyn) w referacie *Dominium Warmińskie a państwo zakonne w Prusach (1243—1525)* skupił się głównie na procesie, w trakcie którego biskupstwo uzyskało względną niezależność od państwa krzyżackiego. Kandydat nauk historycznych A. J. Rogow (Moskwa) referując temat *Niemieckie zakony rycerskie w staropruskiej literaturze historycznej* przedstawił powstanie stereotypu rycerza krzyżackiego, jego przeobrażenia i wykorzystanie do potrzeb politycznych. Mgr Józef Judziński wygłosił komunikat *Wojciech Kętrzyński jako historyk Zakonu Krzyżackiego*, traktując temat jako kontynuację i rozszerzenie wcześniejszych badań J. Powierskiego. Dwa uzupełniające się tematy referowali doc. dr hab. Jan Powierski (Gdańsk) *Zakon Braci Chrystusa w Prusach w historiografii średniowiecznej i współczesnej* i dr nauk historycznych N. F. Kotlar (Kijów) *Księstwo halicko-wołyńskie i krzyżowcy lat 30-tych XIII wieku*. Zakon dobrzyńców został w nich przedstawiony z perspektywy historiografii polskiej, rosyjskiej, niemieckiej i ukraińskiej. Kandydat nauk historycznych M. E. Byczkova (Moskwa) plastycznie zaprezentowała w wystąpieniu zatytułowanym *Rycerski i rosyjski wojownik w średniowiecznej literaturze* rozwój stereotypu, wykorzystwanego dla celów politycznych przez kolejnych władców Rusi.

Drugi dzień obrad zainaugurował prof. dr hab. Tadeusz Wasilewski (Warszawa) referatem *Udział wojska litewskiego w wielkiej wojnie z Zakonem w latach 1410—1411. (Historiografia polska i przedstawienie zagadnień w świetle późniejszych popisów wojska litewskiego)*. Zauważył, iż historiografia dotychczas zaniżała liczbę wojsk litewskich, sam ocenił, że pod Grunwaldem stawiło się 13—14 tysięcy Litwinów, z czego przynajmniej połowa była bardzo dobrze uzbrojona. Badania warszawskiego uczonego przyczyniły się także do ustalenia składu etnicznego wojsk wystawionych przez Wielkie Księstwo Litewskie, udział elementu bałtyckiego należy podnieść do dwóch trzecich, zaś spora część żołnierzy ruskich była wyznania katolickiego. Prof. dr M. Leczyk (Warszawa) omówił

Renesans tradycji grunwaldzkiej w historiografii polskiej w XIX wieku. Zwrócił uwagę, że od XV do XIX wieku tradycja grunwaldzka w Polsce praktycznie nie istniała, zaś pojawiające się jej elementy miały raczej charakter antyhabsburski a nie antypruski, zaś jej początek wiązał się z powstaniem nowej historiografii XIX-wiecznej, odrzucającej dotychczasową tradycję szlachecką, sięgając do czasów wcześniejszych. Za pośrednictwem historiografii tradycja grunwaldzka weszła na trwałe do powszechnej świadomości historycznej społeczeństwa, wykorzystywana była do bieżących celów politycznych (przełom XIX i XX wieku). Do problemu tradycji grunwaldzkiej nawiązał mgr Dariusz Radziwiłłowicz (Malbork) swoim komunikatem *Malbork w systemie propagandy niemieckiej*, wskazując jak ważne miejsce w rozbudzaniu i podtrzymywaniu patriotyzmu niemieckiego grało nawiązanie do tradycji krzyżackiej. Kandydat nauk historycznych A. N. Mieduszeński i dr nauk historycznych L. L. Murawiewa (Moskwa) opracowali temat *Bitwa grunwaldzka w świadomości narodów słowiańskich*, ograniczając się raczej do zbadania świadomości rosyjskiej, wskazali, iż „wielką wojnę” traktowano bardziej z punktu widzenia udziału w niej Słowiańszczyzny, widziano ją jako starcie germańskiego zachodu ze „zjednoczoną Słowiańszczyzną” a nie jako wojnę między państwami walczącymi o prymat nad Bałtykiem. Prof. dr Tadeusz Walichnowski (Warszawa) w referacie *Rozgromienie Zakonu Krzyżackiego w świadomości i symbolice współczesnych Polaków* przedstawił jak po 1944 roku elementy propagandy antyniemieckiej i antykrzyżackiej używane były do realizacji aktualnych zadań propagandowych. Kandydat nauk historycznych W. I. Matuzowa (Moskwa) w referacie *Ideologiczny aspekt działalności Zakonu Krzyżackiego w Prusach we współczesnej historiografii niemieckiej* wysoko oceniła dziejopisarstwo powstałe w Republice Federalnej Niemiec, zwłaszcza prace U. Arnolda i W. Wippermanna. W kończącej tę część sesji wystąpieniu kandydat nauk historycznych E. L. Nazarowa (Moskwa) zasygnalizowała w referacie *Inflancki zakon i podwładne mu narody w lotewskiej i estońskiej literaturze na przełomie XIX i XX wieku* jak w społeczeństwach tak różnorodnych etnicznie, które zajmują tereny nadbałtyckie, zmieniała się ocena działalności Zakonu, jak poszczególne grupy wykorzystywały przeszłość do realizacji własnych celów politycznych.

Trzeci dzień konferencji wypełniła wycieczka na trasie Malbork—Frombork—Lidzbark Warmiński, zaś czwarty, ostatni — posiedzenie Komisji Historycznej i wyjazd na pole bitwy grunwaldzkiej, gdzie prof. dr Andrzej Nadolski zreferował najnowsze badania nad bitwą grunwaldzką.